

GLASBENI ATELJE TARTINI
ŠOLA ZA UČITELJE
Program za nadaljnje izobraževanje učiteljev violine in viole

**LOKOVNI NAČINI SPICCATO, SAUTILLE, STACCATO,
RICOCHET**

Margareta Malej

Mentor: Maja Fleischman, prof.

Ljubljana, 2013

IZVLEČEK

Seminarska naloga vsebuje opis lokovnih načinov spiccato, sautille, staccato in ricochet. Opisano je, kako naj bi bili tehnično pravilno izvedeni in na kakšne načine naj jih učenci vadijo. Podani so tudi kratki primeri vaj za posamezne lokovne načine.

KLJUČNE BESEDE

Spiccato, sautille, staccato, leteči staccato, ricochet

KAZALO

1	UVOD.....	4
2	SPICCATO.....	4
3	SAUTILLE.....	6
4	STACCATO.....	7
4.1	Leteči staccato.....	8
5	RICOCHET	8
6	ZAKLJUČEK.....	10

1 UVOD

Lokovna tehnika je za lepo igranje zelo pomembna, ni pa enostavna. Z desno roko ne proizvajamo tona na violini v neposrednem stiku s struno, temveč moramo to, kar želimo izraziti, prenesti nanjo s pomočjo loka. Lok mora tako postati "podaljšek" naše roke. Zato je nujno, da učence ves čas opozarjamo na prožnost vseh sklepov in mišic roke, torej od ramenskega, preko komolčnega in zapestnega sklepa, vse do konca prstov. Galamijan v svoji violinski šoli govori o "sistemu vzmeti", na katerem temelji vsa tehnika desne roke. Vzmeti so deloma umetne (prožnost žime in lokove palice), deloma naravne (naši sklepi). Če bi bil lok narejen iz trde palice in žime, si lahko predstavljamo, kako nemogoče bi bilo izvajanje mnogih potez. Po drugi strani, tudi če imamo dober lok, s popolno prožnostjo palice, ne moremo doseči ničesar, če "naravne vzmeti" ne delujejo pravilno. Prisotni morata biti prožnost in odbojnost v delovanju cele roke, sicer bo ton grd in grob, poteze loka pa nerodne in nenadzorovane.

Vzmeti niso nujno ves čas sproščene. Lahko jih, in jih tudi moramo, pripeljemo do določene stopnje čvrstosti. Pri loku to dosežemo z napenjanjem žime, pri nas pa z delovanjem mišic. Vendar tudi kadar vzmeti postanejo čvrste, ne smejo nikoli izgubiti svoje osnovne prožnosti, ne smejo postati toge. (Galamian)

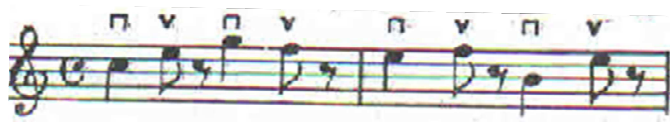
V tej nalogi opisujem štiri lokovne načine, ki so nadgradnja osnovnim trem (detache, legato, martele). Vsi opisani načini - spiccato, sautille, staccato in ricochet - so skakajoče lokovne poteze, zato pri vadenju še bolj prideta do izraza prej opisani prožnost in relativna sproščenost desne roke. Seveda mora učenec pred tem dobro obvladati osnovne tri lokovne načine.

2 SPICCATO

Spiccato izvajamo tako, da spustimo lok iz zraka na struno in po kratki potezi lok zopet dvignemo. Prof. Asja Kušner pravi, da je gib roke enak detacheju, le da je pri slednjem teža roke na struni, pri spiccato pa je teža v zraku. Glavni impulz gre iz komolca, zapestje in prsti sodelujejo tako, da so deloma prožni. Hitrejši kot je spiccato, bolj se os gibanja pomika od komolca proti zapestju in prstom. (Galamian) Komolec držimo pod pravim kotom in ga zibamo v obliki zelo odprte črke U. Strune se dotaknemo na dnu U-jevega loka. Pri tem gibu sta

prisotni vodoravna in navpična poteza. Če je vodoravna bolj izražena, dobimo polnejši, mehkejši, bolj okrogel ton. Če je bolj izražena navpična poteza, je ton ostrejši, bolj poudarjen.

Širok in počasen spiccato igramo v nižjem delu loka, za kratek in hiter spiccato pa se pomaknemo bolj proti sredini. Čeprav je splošna značilnost spiccata, da lok vržemo na struno in ga ponovno dvignemo za vsak ton, to ne velja pri kratkem in relativno hitrem spiccatu. Tu lok sam odskakuje. Zato za izvedbo drugega tona ni potreben nov gib. Tako izvedemo z enim zamahom oba tona. V začetku zveni drug ton nekoliko šibko in nejasno, a z vztrajno in pravilno izvedeno vajo postane izrazitejši. Naslednjo vajo vadimo najprej v spodnji tretjini loka, nato vse bolj proti sredini loka. Pomembno je, da lok po vsakem tonu dvignemo in, da ne zmanjšamo intenzitete zvoka. (Rupel)

Slika 1 (Rupel)

Ker je pri tem začetni položaj loka v zraku, mora lok imeti stalno podporo; to pomeni, da je potrebno roko in zapestje postaviti nekoliko višje. Galamian svetuje vadenje spiccata na začetku v spodnjem delu loka s širokimi, ravnimi potezami, ki tvorijo širok U. Roka vodi zapestje in prste, ti so ves čas prožni. Ko to zvadimo, preidemo na krajše poteze, bolj proti sredini loka in dodamo nekaj več navpičnega elementa. Ko zvadimo izvajanje različnih vrst spiccata v različnih hitrostih in dinamičnih niansah, nadaljujemo z vadenjem postopnega prehoda od položnega preko normalnega k akcentiranemu spiccatu in nazaj. Na koncu vadimo v različnih kombinacijah brez prehodov z neposredno menjavo iz enega spiccata v drugega. (Galamian)

Prof. Turčaninova opozarja, da je potrebno zvaditi spiccato na vsaki struni posebej. (Na A struni je najudobneje, na G pa najtežje.) Pri menjavi strun v spiccatu bodimo pozorni, da uporabljamo enako količino žime na vseh strunah, sicer bo spiccato neenakomeren. Lok naj bo v času prehoda blizu strun - verjetnost, da izgubimo nadzor postane veliko večja, če je skok pred prehodom previsok. Gib preko strune v osnovi izvedemo s celo roko, ob tem rotira tudi podlaht. Delno sodelujejo tudi zapestje in prsti.

Pri spiccatu je pomembno, da poslušamo kvaliteto tona in skušamo doseči zvoneči ton. Zato je večinoma priporočljivo, da poudarimo vodoraven element - torej uporabljamo več loka in

pazimo, da ne skače previsoko. Pozorni moramo biti na smer gibanja loka; da bi dobili zveneč in poln ton, moramo pravilno uravnnavati hitrost, pritisk in zvočno točko.(Galamian)

3 SAUTILLE

Sautille je skakajoča poteza, kjer ni - kot pri spiccato - prisotno zavestno dviganje in spuščanje loka za vsak ton, temveč je skakanje loka prepuščeno izključno njegovi prožnosti. Najbolje zveni okrog sredine loka, nižje je močnejši in lahko tudi počasnejši, višje je hitrejši in tišji. Sautille je pravzaprav hitro izvajani detache, kajti funkcija roke je pri obeh enaka. Razlika je edino v tem, da mora lok pri sautilleju odskakovati.

Pri vadenju sautilleja zato začnemo s hitro in kratko detache potezo malo pod sredino loka. Zaradi boljše vibracije loka obrnemo vse žime navpično na struno. Lok držimo rahlo, osrednji naslon roke je v kazalcu, medtem ko se sredinec in prstanec le rahlo dotikata loka. Mezinec je pri sautilleju povsem pasiven, brez kakršnega koli pritiska na palico loka. (Galamian) Nasprotno temu opisuje K.Rupel igranje sautilleja tako, da se izognemo pritisku kazalca (ki ga nekateri, piše prof. Rupel, pri izvajanju sautilleja celo dvignejo) in s tem dosežemo, da začne lok sam od sebe skakati. Na podlagi svojih izkušenj se s tem ne morem strinjati – lok brez naslona kazalca sicer tudi skače, vendar je veliko manj pod nadzorom. Poleg tega ne moremo delati dinamičnih razlik. Sautille nam ne bo uspel, če ga bomo poskušali igrati na napačnem delu loka (pravo mesto je seveda pri različnih lokih različno, odvisno od njihove prožnosti). Najpogosteje pa se pojavijo težave zaradi stiskanja sredinca in kazalca. Da bi to preprečili, Galamian sprva priporoča vadenje tako, da lok držimo le s palcem in kazalcem. Po mojem mnenju je lažje, če jima dodamo še prstanec. Ko nam sautille uspe na ta način, vrnemo na lok še ostala dva prsta (mezinec lahko ostane gor).

Če naš sautille ne odskakuje dovolj, pomaga naslednja vaja:

Slika 2 (Galamian)

Kadar lok preveč skače, je potrebno dodati nekaj pritiska s kazalcem. Prav tako pomaga, da se za nekaj časa vrnemo na kratek detache. Slednjega lahko pogosto uporabimo namesto

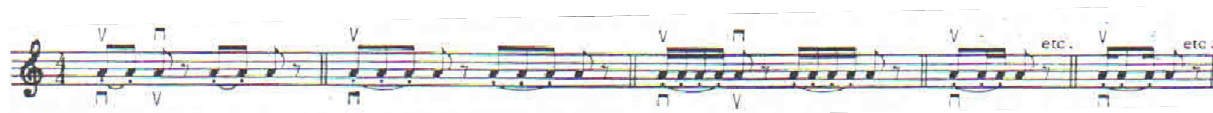
sautilleja, posebno, če je tempo zelo hiter. Čeprav lok v tem primeru ne skoči od strune, se lahko izvede tako, da zveni zelo podobno hitremu sautilleju. (Galamian)

4 STACCATO

Staccato je oznaka za niz kratkih, ostrih tonov, ki jih igramo po dva ali več v eni smeri loka navzgor ali navzdol. Pri "čvrstem staccatu" so, za razliko od letečega staccata, žime stalno v stiku s struno. Vsak ton začnemo z močnim poudarkom, med njimi je premor; takrat sprostimo prste na loku. Takšen staccato zveni enako kot martele. Pri hitrem, virtuoznem staccatu poteza izhaja iz mišične napetosti in drhtenja mišic roke, zapestja ali prstov. Če imamo težavo pri potezi navzgor, si pomagamo s pomikom roke bližje k telesu. Tako lok na struni ne leži pravokotno, temveč se rahlo nagiba v smeri urinega kazalca. Poskusimo tudi z dvigom komolca, pronacijo (roko obrnemo tako, da težišče preide z drugega prsta na prvega) in obračanjem lokove palice bolj proti ubiralki. Ravno nasprotno naredimo pri staccatu s potezo navzdol; roko pomikamo stran od telesa, tako da se lok obrne v nasprotno smer urinega kazalca, zapestje precej spustimo, komolec čisto malo, lokova palica pa je nagnjena proti kobilici. Podlaket je povsem zasukana (pronacija). Za izjemno hiter staccato naj bodo mišice stisnjene, žima pa čvrsto na struni brez popuščanja pritiska med posameznimi toni.

Hitrost napetega staccata bo v začetku pogojena s spontano ustvarjeno napetostjo izvajalca. Zato je vadenje potrebno usmeriti na obvladovanje hitrosti: na upočasnjevanje, če je prehiter, in obratno. Staccato, ki ga znamo izvajati le v počasnem ali pretirano hitrem tempu, ima zelo šibko umetniško vrednost.

Pri staccatu sta prisotna dva osnovna problema. Prvi je kombinacija gibov pri lokovi potezi, drugi pa usklajenost prstov leve roke z artikulacijo poteze ter menjavo strun v desni. Oboje je potrebno vaditi ločeno. Staccato vadimo sprva na enem tonu, tako, da imamo hitrost, ritem in gibe povsem pod nadzorom. Najbolje je vaditi z malimi skupinami po dve, tri, štiri, pet ali več tonov, prav tako z različnimi ritmičnimi načini:

Slika 3 (Galamian)

Ko gib usvojimo, dodamo prste leve roke, na koncu pa še menjavo strun v vseh vrstah lestvic in razloženih akordov.

Napet staccato je potrebno vaditi zelo previdno. Predolgo vadenje z mišično napetostjo lahko povzroči bolečino.

4.1 Leteči staccato

Leteči staccato izvajamo z enakim gibom kot čvrsti staccato, le da je pritiska manj, loku pa dovolimo, da se dvigne s strune po vsakem tonu. Ta dvig mora biti povsem majhen, gibanje loka pa ostane vodoravno. Običajno ga izvajamo z lokom navzgor. Leteči staccato začnimo vaditi s čvrstim staccatom, nato je potrebno odvzeti težo roki z dvigom komolca in zapestja ter dodati več navpičnega gibanja s prsti. To bo loku pomagalo, da bo odskočil po vsakem tonu. Prsti prožno ponavljajo gib po vsakem posameznem odskoku in imajo največjo vlogo; zapestje jim le prožno sledi, roka pa dela stalen, neprekinjen gib. (Galamian)

Veliko učnega gradiva za priučitev tega staccata najdemo v Ševčiku, Op.2, in Op.3.(Rupel)

5 RICOCHET

Pri ricochetu povsem izkoristimo lokovo prožnost. Igramo več tonov na eno lokovo potezo navzgor ali navzdol, vendar je impulz sprožen samo na prvem tonu, ko lok vržemo na struno. Po tem impulzu lok sam poskakuje kot žoga. Zato bi lahko rekli, da je ricochet "nenadzorovana" poteza, za razliko od letečega staccata, kjer dajemo vsakemu tonu nov impulz in za vsak ton znova lok vržemo na struno. Toda hitrost ricocheta lahko uravnavamo. To dosežemo z menjavo mesta na loku in z nadzorovanjem višine od koder lok odskoči. V zgornji polovici loka je hiter, pod sredino počasen, bolj ritmičen. Prav tako je hitrejši, ko je višina odskoka nizka in počasnejši, ko lok odskakuje visoko. Višino odskoka uravnavamo s

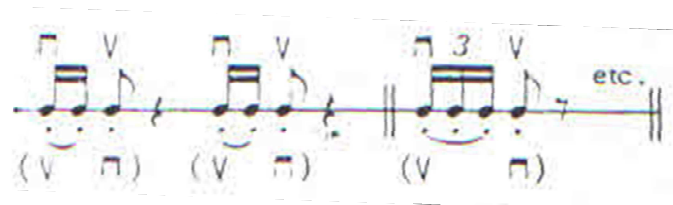
prvim impulzom, pa tudi s stalnim rahlim pritiskom kazalca; s tem omejimo odskok in na ta način ricochet pospešimo. Najboljši odskok dosežemo, če je lok s celo žimo naravnost nad struno.

Ricochet je lažje izvesti s potezo navzdol kot navzgor. Zato ga začnemo vaditi navzdol. Začnemo z dvema tonoma malo nad sredino loka. Lok pustimo, da pade brez pritiska z višine približno 2,5 cm. Pustimo lok, da sam skoči, po drugem tonu pa gibanje ustavimo. Lok vrnemo z roko po zraku na začetno mesto in ponovimo.(Galamian) Nadaljujemo s tremi, štirimi, petimi in več toni, kot je prikazano v primeru:

Slika 4 (Galamian)

Nato naredimo enako vajo z dodajanjem enega tona, ki ga igramo navzgor:

Slika 5 (Galamian)

Nazadnje izvedemo ricochet še navzgor, zaključni ton pa navzdol.

Ko to usvojimo, vadimo menjavo strun.

Slika 6 (Galamian)

Nato vadimo ricochet na lestvici - začnemo z nekaj toni, postopoma jih dodajamo več.

Najpogostejša in najlažja oblika ricocheta je razložen akord na vseh štirih strunah. Že sama menjava strun namreč pripomore k temu, da lok odskakuje. Osnovni impulz damo v basu z navpičnim gibom prstov in zapestja. Pogosto moramo v hitrem tempu impulz dati tudi pri potezi navzgor. Menjavo strun delamo s celo roko, ki se v hitrem tempu giblje mehko in v neprekinjenem loku. Za vadenje je najbolje začeti arpeggio v nasprotni smeri, torej od E strune navzgor:

Slika 7 (Galamian)

6 ZAKLJUČEK

Da bi dosegli čim boljšo lokovno tehniko, moramo poznati značilnosti lokove poteze in dobro obvladati vse pravilne gibe roke, s katerimi jih izvajamo. Razdelati moramo vsak najmanjši gib, da lahko pravilno predajamo znanje na učence. Zahtevnost vaj in repertoarja prilagodimo znanju in sposobnosti učenca.

Desna roka pa je tista, ki oblikuje ton, frazo in sploh umetniško plat muziciranja. Zato bodimo pozorni, da poučevanje ne postane le ukvarjanje s tehniko, saj bi se s tem oddaljili od glasbe.

LITERTURA

Galamian, Ivan (1977). Sviranje na violini i violinska pedagogija. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu

Rupel, Karlo (1949), Tehnika loka, Ljubljana

Šola za učitelje, Glasbeni atelje Tartini, 2013